

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

„РАЗВИТИЕ НА МЕКИ УМЕНИЯ В ПРОЦЕСА НА ДОМАШНО ОБРАЗОВАНИЕ:

МЕЖДУНАРОДНО СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ“

на Гургана Антонова Сакарски

Рецензент: доц. д-р Мая Любенова Чолакова

1. Данни за процедурата

Процедурата по публична защита на дисертационния труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Гургана Сакарски е представила всички необходими документи по процедурата: автобиография, дисертационен труд и автореферат към него, декларация за оригиналност и достоверност и справка за изпълнение на наукометричните показатели съгласно минималните национални изисквания за област на висше образование 1. Педагогически науки.

2. Биографични данни

Гургана Сакарски е завършила Френска езикова гимназия „Антоан дьо Сент Екзюпери“ в гр. Пловдив. Тя е бакалавър по Икономика и мениджмънт, магистър по Корпоративни стратегии и международно развитие от Университет „София -Антиполис“ в гр. Ница, Франция, и притежава сертификат за Global Career Development Facilitator (Job Tiger, София, България). Владее френски, английски и италиански език и има дългогодишен трудов стаж и солиден международен опит в областта на кариерното консултиране и обучение и проектния мениджмънт. В последните три години тя е редовен докторант в докторска програма по професионално направление 1.2. Педагогика (Сравнително образование).

3. Актуалност на проблематиката на дисертационния труд

Темата на дисертационния труд отразява актуален и значим проблем, свързан, от една страна, с доминиращата ориентация на образованието през 21-ви век към формиране на „преносими“ компетентности, иначе казано умения за живот и успешна реализация в различни професионални области и роли, а, от друга, с възможностите за развитието им не само в „традиционни“, но и в алтернативни условия, тоест, в условията на домашно образование. Проблематиката със сигурност е и недостатъчно проучена както в България, така и в международен сравнителен контекст, което придава и определен оригинален и иновативен характер на дисертационното изследване.

4. Структура и съдържание на дисертационния труд

По формални параметри представеният за рецензиране дисертационен труд отговаря на изискванията за подобен тип научна разработка, като е разположен на 185 страници, разпределени в увод, три глави, заключение, и съдържа всички останали необходими „реквизити“ - приложения, които включват въпросник за интервю, линкове към анкетна карта (онлайн), списъци с наименования на 45 фигури и 13 таблици, които могат да бъдат открити в текста на дисертацията, както и предварителни резултати от анкета с 13 домашнообразовани лица, на базата на които са разработени използваните в проучването въпросници. Списъкът с литература съдържа 136 източника, от които 117 на латиница и 19 на кирилица, сред които научни публикации, нормативни документи, доклади, интернет сайтове и пр. Прави впечатление, че по-голямата част от използваните и цитираните научни публикации са след 2010 г., като сред тях преобладават тези от последните 10 години.

В съдържателно-оценъчен план общото впечатление от целия дисертационен труд е за едно добре мотивирано, обмислено, изпълнено и представено международно сравнително изследване, което демонстрира научноизследователската култура на авторката, както и уменията ѝ да поднася научен текст в ясно подреден, разбираем и впечатляващо онагледен и лесен за възприемане вид.

Логично, още в увода докторантката представя мотивацията си за избора на темата, обвързана с нейната значимост и актуалност, както и избрания подход към разработването ѝ. Гургана Сакарски си поставя за цел „да проучи и сравни развитието на меките умения, придобити или развити в процеса на домашно образование в изследваните страни“ (с. 9), заедно с три подцели и задачи към всяка от последните, както и четири изследователски

въпроса, отговорите на които се търсят с помощта на релевантен научно-методически инструментариум.

Първа глава е посветена на анализ на „феномена домашно образование“ и неговата нормативна регламентация в подбрани от авторката страни, като се осигурява сравнителен анализ по определени параметри. В първия параграф, проследявайки терминологични вариации и концептуални проявления на домашното образование в различни национални условия, Гергана Сакарски прави опит да обобщи и систематизира същностни и в този смисъл универсални характеристики на изучаваното явление. Изясняването му включва и интерпретация на мотивацията за избор на тази образователна алтернатива, както и на съществуващи подходи, стилове и практики на домашно образование, като се предлагат и собствени обобщения и класификации на горните според различни критерии. Прави се изводът, че успехът на домашното образование се дължи на „възможността за бърза адаптация и смяна на подхода според индивидуалните нужди на всяко дете“ (с. 38), което е и едно от неговите предимства. Изглежда, че изброените „практики“ също не се изключват взаимно, доколкото фокусът при всички или повечето от тях в определен смисъл също е върху възможностите за индивидуализиране. Отделено е място на социално-емоционалните аспекти с приоритетно внимание върху социалните, като се споделя тезата, че домашното образование не представлява бариера пред успешната социализация, както и пред професионалната реализация на домашнообразованите лица. Добре отразени са предизвикателствата при научните изследвания на явлението. Вторият параграф на първата глава е посветен на обзор и анализ на нормативната рамка на домашното образование, като особено убедителни намирам сравненията между нормативните рамки, както и между нивото на централизация в управлението на училищните системи и степента на регулиране на домашното образование от контролните органи в съответните проучени страни (с. 72-74). Обобщенията и изводите в тази първа глава са уместни и балансирани и не оставят съмнение, че Гергана Сакарски познава добре и интерпретира коректно проблематиката, която е във фокуса на изследователския интерес.

Втора глава разглежда концепцията за меките умения чрез различни техни дефиниции и групирания, като е представен и собствено авторов списък (категоризация), съдържащ 50 меки умения, разпределени в 10 основни групи, които са предмет на проучване

в емпиричната част на изследването, заедно с основните предизвикателства, иначе казано ограниченията на подобни изследвания, в случая и на нейното. Както общата аргументация, така и подборът на конкретните меки умения се базират на доклади на международни организации за „най-търсени“ такива на пазара на труда, както и на собствената професионална практика и съответно преценка на докторантката, което съвкупно ѝ е позволило да изгради и своето предложение. Горното до голяма степен отговаря на въпроса защо са избрани тъкмо тези, а не други преносими компетентности, както и на последващи въпроси, свързани с обосноваването на критериите за тяхната оценка по очертаните в авторския списък групи. Лансираните подходи и практики за изграждането и развитието им се основават допълнително и на релевантни теории, като тази на Дейвид Колб и др. Представена е авторова интерпретация на всяка от групите умения, предмет на изследване, заедно с възможни стратегии, практики, подходи към тяхното формиране в условията на домашно образование.

Особено интересна е третата глава или емпиричната част, в която докторантката представя дизайна, целта, етапите, методите, инструментите, резултатите от изследването, всичко това осигурено както в наративен, така и в илюстративен вид. Целта на емпиричното проучване е „да се очертае картина на меките умения на домашнообразовани лица от различни страни и да се изведат заключения на базата на международното сравнително изследване, проведено сред домашнообразовани лица и родители, практикуващи домашно образование“ (с. 129). Тази цел е адресирана чрез интервю с домашнообразовани лица, анкетно проучване с домашнообразовани лица и домашнообразоващи родители и сравнителен анализ на резултатите между няколко страни, като данните са обработени с подходящи методи. Както съдържанието на инструментите, така и етапите на изследването са описани и представени в логична последователност и пълнота. По същия начин – подробно и максимално онагледено в поредица от фигури и таблици, са представени и анализирани и резултатите от емпиричното изследване. Субективността на оценката, която авторката предварително и съвсем коректно посочва сред предизвикателствата, както и социалната желателност при подобен род проучвания би следвало да се вземат предвид при анализа на данните и при оформянето на изводите. В този смисъл, струва ми се по-удачно да се говори консистентно за съпоставка не на меките умения, а на оценките и самооценките на меките умения, доколкото данните ни дават представа само за последното. Особен

интерес, поне за мен, представлява сравнението на оценките на меките умения според страните. Струва ми се, че някои констатации се нуждаят от допълнителни пояснения, като например тази, че „може да се намери зависимост, свързана с културните различия при оценяването като цяло“ (с. 157). Същото се отнася и до извода, че „не се откриват зависимости между меките умения на домашнообразованите лица в четирите страни...“ (с. 158) по посока на това какви зависимости са търсени. Констатираните най-високи и най-ниски стойности при оценяване и самооценяване на конкретни меки умения от респондентите във всички страни предоставят поле за допълнителен анализ от гледна точка на очертана тенденция.

Заклучението синтезира изводи от теоретичното и емпиричното изследване и препоръки към практиката и бъдещи изследвания в областта на домашното образование, които са логично изведени на базата на резултатите и техния анализ.

5. Научно-теоретични и практико-приложни приноси

Посочените от докторантката приноси в голяма степен са релевантни на постиженията на дисертационния труд. Сред научно-теоретичните приноси бих открила въвеждането по недвусмислен начин на проблема за домашното образование в полезрението на българския педагогически и социалнопедагогически контекст, както и обосноваването на връзката между развитието на меки умения и домашното образование на базата на международно сравнително изследване на проблема. В допълнение, безспорен принос е изработеният собствен инструментариум за оценка и самооценка на меки умения с потенциал за използване в бъдещи международни изследвания. Що се отнася до практико-приложни приноси, смятам, че в дисертационния труд се съдържат предпоставки за приложимостта на предложените дейности за развитие на меки умения в разнообразната практика на домашно образование. Не смятам обаче, че е изграден модел за оценка, нито има референции към такъв в самия текст на дисертацията.

6. Автореферат

Авторефератът отговаря на изискванията, кореспондира със структурата и представя в синтезиран вид съдържанието на всички компоненти на дисертационния труд.

7. Публикации по темата на дисертацията

Посочени са пет самостоятелни публикации по темата на дисертацията в периода 2022-2024 г., което напълно удовлетворява, дори надхвърля, изискванията за допускане до защита. Публикациите са в сборници с доклади от научни форуми, повечето от тях реферирани и индексирани в международни бази данни с научна информация, и коректно отразяват резултати и етапи от дисертационното изследване.

8. Лични впечатления

Имам лични впечатления от докторантката, които са изцяло положителни. Смятам, че тя притежава качества на добър изследовател.

9. Бележки, препоръки и въпроси.

В качеството си на рецензент при вътрешното обсъждане на проекта на дисертационен труд на Гергана Сакарски следва да отбележа, че тя коректно и във възможно най-голяма степен се е съобразила с коментарите и препоръките, отправени към разработката на този предварителен етап. Във връзка с това нямам допълнителни бележки, но бих искала да попитам докторантката как вижда създаването на кредитна система за валидиране на знанията и уменията на домашнообразованите лица и какви конкретни препоръки би отправила в това отношение към образователните власти в България.

10. Заключение

Дисертационният труд на Гергана Сакарски притежава необходимите качества и научни приноси, които ми позволяват да го оценя **положително** и да предложа на уважаемото научни жури да присъди на **Гергана Антонова Сакарски образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Сравнително образование).**

Рецензент:

(доц. д-р Мая Чолакова)